

V. ЕКОЛОГИЧНО ОБУЧЕНИЕ

КРАТЪК ПРЕГЛЕД НА ИСТОРИЯТА НА ПРИРОДОЗАЩИТАТА В БЪЛГАРИЯ

Златозар Боев

BRIEF REVIEW OF THE HISTORY OF THE NATURE PROTECTION IN BULGARIA

Zlatozar Boev

Abstract: The history of the Bulgarian nature protection has been divided into four periods: 1) from the ancient times till the end of the Ottoman Rule (1878); 2) till the end of the existing of the Third Bulgarian State (1944); 3) till the end of the people-“democratic” government of the state (1989), and 4) till the joining to the European Union (2007). The milestones of the conservancy of nature have been traced chronologically. The first nursery-garden was created in 1895. The Bulgarian Naturalists’ Society was founded in 1896. The first Bulgarian paper on nature conservation appeared in 1919, and the first society for nature preservation, was established in 1928. The first nature reserve was established in 1933, while the first nature park was created in 1934. The first scientific institution on nature conservation, the Commission for the Protection of Nature, was established at the Bulgarian Academy of Sciences in 1956. The two-volume Red Data Book of Bulgaria appeared in 1984-1985. The total share of the protected territories in the last 20 years increased from 1.41 to 3.35 per cent.

Keywords: nature protection/conservation, Bulgarian nature, protected areas and objects, history of nature

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Природните ресурси на територията на съвременна България са се използвали от човека непрестанно в продължение на хилядолетия. Смята се, че на Балканите е протекла „внезапна неолитизация” още след средата на 7 хил. пр. н. е. (1). Осъществяването на ускорена неолитна революция в този район е било съпроводено с екстензивно развитие на земеделието. Това довело до драстична промяна в характера на растителността, впоследствие предизвикала и промени в разпространението на много видове животни.

2. ПРИРОДОЗАЩИТАТА В БЪЛГАРИЯ ДО КРАЯ НА ТУРСКОТО РОБСТВО ПРЕЗ 1878 г.

България изобилства с праисторически култови паметници. Сред тях са скални масиви с причудливи форми, скални ниши и тераси, планински върхове, пещери, много равнинни гори и поречия в предпланинските им части, дори гора от

опализирани дървета. В ранния неолит се почитали (от дивата фауна) „змия”, „костенурка”, „птица”, лъв и др. Обожествяването на таралежа – змийския враг, неминуемо е било свързано и с въздържане от лов и убиване. Носителите на тотемни имена по религиозни причини спазвали табу за лова и изобщо, убиването на тотемното животно на своя род. Така според Николай Боев се заражда една от първите форми на опазване на дивите животни (2). По религиозни и други причини отделни видове растения, като ореха и вековни дървета от други видове (често дъбове) в някои светилища и църковни дворове и някои видове животни, като лястовици, бял щъркел, някои орли и соколи, у нас са били съзнателно опазвани в продължение на столетия. „Орелът” у нас е „...свързан с идеята за величие, мощ и държавна власт” (3).

В някои тракийски племена на почит е била богинята Бендида – на природата, лова, плодородието и водите (2). Според този автор най-честото оброчно животно

на Бендида е била дивата свиня. По-късно в митологията Бендида била заменена от богинята на лова Артемида, която в древния Рим се наричала Диана. Религиозни табута от столетия са пазели благородния елен. Вярвало се е, че „...който убие елен, ще го сполети нещастие” (3). „Дъбът” бил свещеното дърво на бога на Перун, а обожествяването на орлите от прабългарите се основавала на вярата, че след смъртта те отнасяли душата на починалия към бога Тангра. Край вековни дъбови дървета се извършвала църковна служба. Обикаляли се с икони. Там се правели курбани (3).

Сакралното преклонение пред белия щъркел дошло по-късно, едва след християнизацията на страната. Подобно на белия щъркел, и „гълъба” (т. е. скалния гълъб), е бил почитан от християни и мюсюлмани (2). В християнската вяра гълъбът се смята за митично превъплъщение на божия дух.

Цели гори край манастирите са били опазени от сечта, пашата и пожарищата и до днес. Особено били опазвани т. н. оброчища - традиционни места, където се извършвали религиозни обреди. За някои от тях има запазени, макар и оскъдни, документи. По традиция (още от времето на траките) специално било отношението и към някои извори, езера, забележителни скални образувания и др. и били опазвани в течение на столетия.

В античността (през елинистичната и римската епоха) по нашите земи се почитали и други птици – обикновената кукумявка, индийския паун, петела/ домашната кокошка макар и с чуждоземен произход, и колхидския фазан.

Митът за покровителственото отношение към кукумявката като пазителка на семейното огнище, дошъл от Елада. Смятало се че тя е била любимата птица на богинята Атина Палада, а „орелът” – любима птица на Зевс. Орелът, т. е. кръстатия (царския) много по-късно се свързва с отвеждането на градоносните облаци и допреди едно столетие народът ни е опазвал гнездата му, за да не пострадат землищата наоколо от градушката (2).

В пределите на Римската империя, вкл. и по нашите земи еленът-лопатар е бил покровителствано животно. Той е бил отглеждан из парковете и аклиматизиран из средиземноморските страни, вкл. и в Северна Африка (2). Вероятно още преди това, още у траките, е съществувала някаква форма на неговото опазване, съдейки по двата великолепни ритона от Панагюрското златно съкровище.

Макар и с подчертани утилитарни подбуди, гнездовищата на нашенските (особено едрите видове) соколи, като ловния, далматинския и сокола скитник, са били опазвани в продължение на столетия и тяхната защита е била регламентирана с държавни документи и специални разпореждания. При управлението на царете Петър II (1196-1197), Иван Асен II (1218-1241), Константин Тих (1257-1277) и Георги Тертер (1280-1292) феодалните владения, в които гнездели соколите били особено охранявани, а в царския двор назначавали специални служители по въпросите на соколарството. През турското робство ловните полета, в които Султанът, Великият Везир и другите високопоставени лица от султанския двор ловували със соколи и орли, били специално опазвани (4; 5). Сведения за соколарството в българските земи обаче, има още от 1 в. н. е. и може да се предполага, че ползването на хищните птици (орли, ястреби и соколи) още тогава в някаква степен е било поставено под ограничителен режим.

Още преди Освобождението, в 1861 г. Събора на Рилските старей на Рилския манастир вписва по искане на игумена на манастира, Неофит Рилски, свое решение за ограничаване на риболова в Рилска река за запазването на рибните й ресурси (6). Преди получаването на държавния ни суверенитет, в българския периодичен печат се появяват и първите публикации в защита на природата (главно на българската гора). Природозащитната идея се съдържа в литературните творби на плеяда български възрожденци, писатели и поети.

3. ПРИРОДОЗАЩИТАТА В БЪЛГАРИЯ ДО КРАЯ НА ТРЕТОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО ПРЕЗ 1944 г.

След Освобождението (1878), идеята за опазване на природните красоти и богатства на страната се посява от родолюбиви българи - естественици като Георги Христович (1863-1926), писателят-природолюб Павел Делирадев (1879-1957), ботаниците акад. Стефан Петков (1866-1951), проф. д-р Стефан Георгиев (1859-1900) и акад. Николай Стоянов (1883-1968), зоолозите акад. Иван Буреш (1885-1980), Делчо Илчев (1885-1925), а също и някои държавници, като царете Фердинад I (1861-1948) и Борис III (1894-1943) и др.

Първият документ в защита на горите в България е заповед на Министерството на финансите от 20.12.1878. С друга заповед (1880) се спира износьт на дървен материал и се полагат основите на лесо-въдската дейност у нас (7). През 1883 г. е приет първият Закон за риболовството, регламентиращ експлоатацията на рибните ресурси във водоемите на страната. В периода 1883-1897 г. се приемат четири Закона за горите, а също и Закона за лова.

Писателят Иван Вазов (1850-1921) в 1884 г. като депутат в Народното събрание произнася пламенна реч в защита на българската природа. Като министър на просветата Вазов въвежда изграждането на училищни градини, в които учениците се учели да отглеждат горски фиданки и да пазят гората и дърветата (7). В 1891 г. е създаден първият горски разсадник у нас, а в 1895 г. вече имало 496 разсадника (8). През този период природозащитата, насочена предимно към опазването на горите и едрия дивеч в тях, се свързва с дейността и на акад. Стоян Брънчев (1864-1940), лесовъдите Костадин Байкушев (1868-1932) и др. Учредяването на Българското природоизпитателно дружество (07.04.1896) е важно събитие в историята на българската природозащита. То е първото у нас обществено сдружение, насочило дейността си към опознаването и опазването на природата. За да се заличат последствията от изсичането на милиони

кубически метри от най-величествените наши иглолистни гори, през последните десетилетия на 19 в., едно след друго след Освобождението се създават и залесителни дружества. За борбата с пороите след обезлесяването в Казанлък в 1905 г. се създава Бюро по залесяване и укрепване на пороищата под ръководството на френския лесовъд Феликс Вожли (9).

След Първата световна война (1914-1918) ежегодно се провежда Седмица на залесяването, в което участват главно учениците от всички училища в България.

В доклад на Делчо Илчев от 1919 г. за първи път у нас се поставя директно въпроса за необходимостта от организирана защита на природата в България (10). Там по красноречив начин се казва: „България като планинска и земеделска страна, която черпи главните си източници непосредствено от самата земя, за да запази своето благосъстояние и културно бъдеще, трябва бързо и енергично да подеме и осъществи идеята за защита на собствената си природа.” (с.181). На 12.12.1919 г. Комисията за защита на българската природа при Българското природоизпитателно дружество прераства в Комитет за защита на българската природа (КЗБП). В него влизат: Никола Пушкаров, Димитър Кацаров, д-р Тодор Николов, Васил Найденов и Делчо Илчев.

В същност обаче, за организирана природозащита в страната може да се говори едва след 13-то Общо годишно събрание на Дружеството на българските лесовъди (27-29.10.1927). В резултат на това на 19.03.1928 г. е учреден Временен комитет за защита на природата. Така на 16.11.1928 г. се учредява и Съюзът за защита на родната природа с първи председател акад. Ст. Петков. Акад. Иван Буреш е един от неговите основоположници и до 1944 г. е негов подпредседател. Съюзът просъществува до 1947 г., когато е закрит, но след почти половинвековно прекъсване, дейността му е възстановена през 1991 г.

На 29.06.1933 г. у нас е обявен първият природен резерват – “Горна Еленица- Силкосия” в Странджа (от 1936 г. известен само като “Силкосия”). На следващия ден (30.06.1933 г.) за резерват е обявена и рилската гора “Парангалица”. На 27.10.1934 г. е обявен и първият на Балканите народен парк - “Витоша”. Почти паралелно с това се създават и резерватите “Бистришко бранище” и “Торфено бранище” в планината. С това се полагат основите на съвременната териториална защита на природата у нас. Нейното законово регламентиране става с приетата на 25.02.1936 г. Наредба-закон за защита на родната природа и Правилника за приложението ѝ от 30.06.1937 г. Според тази наредба се въвеждат 4 природозащитни категории в страната: бранища (резервати), народни паркове, природни паметници и природно-исторически места (11).

Появяват се и първите печатни сборници по защита на природата (1934; 1939). В крайна сметка, до края на периода (1944) в страната са обявени (1934-1943) 8 народни парка. Броят на резерватите е също 8, с обща площ 3868,0 ha (11).

4. ПРИРОДОЗАЩИТАТА В БЪЛГАРИЯ ДО КРАЯ НА НАРОДНО-„ДЕМОКРАТИЧНОТО” УПРАВЛЕНИЕ НА СТРАНАТА ПРЕЗ 1989 г.

Градивна роля за реалната природозащита в България през годините на социалистическото управление имат изтъкнатите наши специалисти естественици и природозащитници като акад. Иван Буреш (1885-1980), лесовъдът Марин Тошков (1916-1999), географът Владимир Попов (1912-1998), зоологът Николай Боев (1922-1985), спелеологът Петър Трантеев (1924-1979), първият секретар на Комисията по защита на природата при БАН Николай Виходцевски (1912-1995), изявения фотограф-натуралист и природозащитник Николай Райков (1928-1982), ботаниците акад. Даки Йорданов (1893-1978), проф. Стефан Кожухаров (1933-1997), проф. Богдан Кузманов (1934-1991), проф. Иван Бондев (1927-2001), ст. н. с. Николай Андреев (1944-1994) и др.

На 17.02.1946 г. се свиква Учредителният конгрес на Българският народен съюз за защита на природата (БНСЗП), на който проф. Н. Стоянов в доклад очертава основните задачи на природозащитата у нас. По предложение на БНСЗП в Конституцията на НР България е включен чл. 31, според който защитата и опазването на природата е задължение на държавните органи и предприятия и е дълг на всеки гражданин (12).

Държавната законодателна защита обаче, има своето развитие, макар и с изоставащи от потребностите темпове. За 10 години (1946-1955) са обявени 32 нови резервата а площта на много от старите е значително увеличена (11). Сред тях е и езерото Сребърна, обявено (1948) за резерват - един от най-прочутите в страната и чужбина. През 1962 г. са обявени народните паркове “Вихрен” (днес национален парк “Пирин”) и “Ропотамо”, вторият от които след 30 години е прекатегоризиран до резерват. По-късно, по предложение на учени от БАН, два от тези обекти (Пирин и Сребърна) са обявени от ЮНЕСКО за паметници на световното природно и културно наследство.

В края на 1951 г. Законът за защита на природата (1936) и Правилникът за приложението му (1937) са отменени. С управленски функции в тази област е натоварено Главното управление на горите (ГУГ), чиято дейност в следващите 10 години се ограничава единствено в подържането на защитените природни обекти (12). В 1959 г. в ГУГ се учредява сектор по защита на природата (ръководен от инж. Марин Тошков), а на 13.09.1960 г. е публикуван първият Указ за защита на природата (в. „Известия”, бр. 74/1960), регламентиращ опазването на растителното и животинското богатство на страната. През 1963 г. влиза в сила Законът за опазване на въздуха, водите и почвата от замърсяване, а в 1967 г. - Законът за защита на природата.

В 1962 г. се създава Комисия за защита на природата при Българския туристически съюз, която в 1965 г. прераства в Републиканска комисия за

защита на природата. През 1963 г. със заповед № 2810 на Комитета за горите и горската промишленост 16 пещери в България са обявени за „защитени природни обекти“. За тяхното изучаване, както и на всички останали пещери в България е оторизирана Комисията за защита на природата при БАН. В 1964 г. у издаден първият у нас учебник по защита на природата (13). През 1970 г. започва да излиза списанието „Защита на природата“, закрито в 1991 г. В 1967 г. в Зоологическия институт и музей при БАН в София се открива изложбата "Защита на природата в Англия", а в 1968 г. в Лондон е представена изложбата "Защита на природата в България".

От 1975 г. на 5 юни се отбелязва Международния ден за опазване на околната среда. На държавно ниво със защитата на природата са ангажирани Министерството на горите и опазване на природната среда (1971 г.), Съвета по опазване и възпроизводство на природната среда към Държавния съвет, Комисията по опазване на природната среда към Народното Събрание, Републиканската комисия за защита на природата към Централния съвет на Българския туристически съюз и др. (14). Създаден е (22.07.1970 г.) и Общонароден комитет за защита на природата при Националния съвет на Отечествения фронт.

В 1970 г. е обявен народният парк Русенски Лом. В 1971 г. е учредено Министерството на горите и опазването на природната среда и в същата година към него започва да функционира Център за научно-изследователска дейност, скоро преименуван в Научен център по опазване на природната среда и водните ресурси (НЦОПСВР). В 1972 г. Комисията за защита на природата с председател чл. кор. Илия Пашев и Комисията за производителните сили с директор проф. Иван Захариев (и двете при БАН) се сливат в Научно-координационен център по опазване и възпроизводство на обкръжаващата среда (НКЦОВОС) при БАН (11).

През следващата година на 15.01.1973 г. е свикана Първата национална конферен-

ция за защита на природата, на която е избран Общонароден комитет за защита на природата, наброяващ в края на 70-те години над 100 000 природозащитници. Повечето от проведените мероприятия имат ограничен принос в реалното опазване на природата от посегателствата на социалистическата индустриализация на страната. Основната им дейност (пропагандната), често се провежда формално и са отчитани преувеличени резултати, например: в 1982-1983 г. в страната е имало „195 народни университета с 6661 участници“; само в 1982 г. „са организирани 247 школи и курсове със 6815 участници, 840 съвещания, научни конференции, симпозиуми и семинари с 58 807 участници, 1728 кръжоци с 35 268 участници, изнесени са 9142 доклада пред 514 050 слушатели, публикувани са 1867 материали ..., проведени са 3498 прожекции на природозащитни филми, създадени са 517 музейни сбирки, организирани са 535 местни празници, излъчени са 3600 предавания ...“ по радиото и мн. др. (15, с. 9). Зад тези зашеметяващи цифри стоят твърде малко реално извършени дейности в защита на дивата природа на България.

Важен етап за изграждането на научно-обоснована стратегия за опазването на природата в България е създаването (1956) на Комисията за защита на природата при БАН с председател проф. Георги Паспалев (1895-1967) и научен секретар ст. н. с. Николай Боев. Впоследствие тя е трансформирана в Научен и координационен център по опазване и възстановяване на обкръжаващата среда (НКЦОВОС), в Научен и координационен център по екология и опазване на околната среда (НИКЦЕООС), в Институт по екология (1989 г.) и накрая (1996) – в настоящата Централна лаборатория по обща екология (ЦЛОЕ).

Тя е първата наша многоотраслова научно-изследователска държавна институция с контролни и координационни функции по всички аспекти на опазването на природата в България.

На 17.09.1975 г. влиза в сила Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство, по която България има значително представяне. Три месеца след това, през декември 1975 г., в София студенти от Биологическия факултет на Софийския университет, създават "Младежки клуб за защита на природата" - първата неправителствена природозащитна организация в България след Втората световна война, просъществувала под контрола на БКП и ДКМС едва 2 години.

На 24.01.1976 г. България подписва Рамсарската конвенция за опазване на влажните зони - основните местообитания за редица редки водолюбиваи птици. През 1984 г. към двете първоначални наши рамсарски влажни зони "Сребърна" и "Аркутино", се присъединяват още две - природният резерват "Атанасовско езеро" и природната забележителност "Дуранкулак". След 11 конгрес на БКП през 1976 г. към Министерския съвет се създава надведомствен контролен орган - Комитет по опазване на природната среда, впоследствие (1990 г.) прераснал в министерство.

В началото на 1977 г. броят на защитените природни обекти в страната възлиза на 2673 (12). В 1979 г. в страната има 84 резервата, 8 народни парка, 44 защитени местности, 352 природни забележителности, 795 исторически места, 1671 вековни дървета, 64 вида растения и 372 вида животни. Резерватите обхващат едва 0,25 % от територията на страната, а народните паркове - 0,39 % (16).

През 1980 г. са обявени и народните паркове Шуменско плато и Сините камъни. Законът за рибното стопанство и Законът за ловното стопанство, приети през 1982 г., слагат на регламентирани основи ползването на рибните и дивечовите ресурси на страната с оглед пестеливото им и разумно използване. В периода 1981-1985 г. България е член на Комитета за световно наследство, когато се разработва и програмата "Човек и биосфера" (МАВ).

Комитетът за опазване на природната среда за 5 години (1976-1980) обявява 12 нови резервата, чийто брой в страната достига 86. Повечето от тях са с обширна

територия и отговарят на международните стандарти (11). В 1984 г. броят на народните паркове достига 10, но само два от тях са правилно стопанисвани (14). През 80-те и 90-те години изграждането на мрежата от защитени природни територии в България в голяма степен е свързана с дейността на Жеко Спиридонов.

От 1986 г. е забранен ловът на 327 вида птици. От същата година се забранява улавянето и убиването на всички видове прилепи, а също и паленето на огън в пещерите и при входовете им, влизането в прилепните пещери през размножителния период на прилепите от 10.06. до 20.07. и всякакви други дейности, които безпокоят прилепите или ги прогонват от местата, където живеят. През юни 1988 г. със специално разрешение на ЦК на БКП в София се учредява Българското дружество за защита на птиците - най-действената и до днес организация с реален принос за опазването на природата. През същата година е учредена и Федерацията на природозащитни сдружения „Зелени Балкани“, наброяваща към 2006 г. над 4000 члена. В 1989 г. е учредено и сдружението „Природен фонд“.

Важен етап в обобщаването на информацията за природозащитния статут на представителите на висшата флора и гръбначната фауна на страната е издаването (по инициативата на Н. Боев) на двутомната „Червена книга на НР България“ (17; 18). С това България се нареди сред първите държави в света, издали свои национални червени регистри/книги.

В последното десетилетие на разглеждания период ръководството на страната налага масовизирането на природозащитната дейност на обществени начала и към 1987 г. официално се отчита, че в България действат 28 окръжни, 313 общински, 7215 квартални и селски обществени комитети и комисии за защита на природата, в които са ангажирани общо над 100 000 служители. По поръчение на БКП с природозащитни функции в страната се натоварват Българският червен кръст, Българските професионални съюзи, Българският туристически съюз, Българският

ловно-рибарски съюз, организациите на ДКМС и др. (19). Отчитаната ежегодно тяхна природозащитна дейност в същност доста слабо се отразява на състоянието на българската природа.

На 26.07.1988 г. в София се провежда 4-та Национална конференция на общо-народното движение за опазване и възпроизводство на природната среда. Основната цел, в унисон с времето, която си поставя срещата е да определи задачите, произтичащи от Решението на Политбюро на ЦК на БКП „За коренно преустройство в природозащитната дейност и провеждането на нова екологична политика” (20). Конференцията е последна по рода си, но както и предхождащите я, има казионен характер. В нея вземат участие 937 делегати, правят се общи и безпроблемни констатации от типа, че „екологичната обстановка в страната се усложни”, че „е необходима нова екологична политика, отговаряща на новия модел на социализма”, че тази дейност „трябва да се превърне в дълг на всеки българин” и др. под. (20).

5. ПРИРОДОЗАЩИТАТА В БЪЛГАРИЯ ДО ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА СТРАНАТА КЪМ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПРЕЗ 2007 г.

Европейският екологичен форум, проведен през м. октомври 1989 г. в София стана катализатор на широкото недоволство от увреждането на девствената рилска природа заради строителството на водната каскада „Места”, както и срещу системното замърсяване на въздуха в Русе. Към природозащитните искания на всенародните митинги на 05.11. и 10.11.1989 г. се добавиха и политически, което доведе и до смяната на управлението в страната. С това много от половинчатите дотогава мерки за защитата на природата бяха заменени все по-често от реални, които видимо за няколко години доведоха до забележими резултати. Изпълнението на неразумните хидро-енергийни проекти беше спряно. Преустановено бе и изграждането на атомната електроцентраля „Белене”.

На 25.01.1991 г. страната ни ратифицира и Бернската конвенция за опазването на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания. През същата година (на 31.10.1991) е обявен националният парк „Централен Балкан” и България се присъедини към Конвенцията по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES). От 1994 г. България се присъединява към останалите черноморски страни чрез подписването на Конвенцията за опазване на Черно море от замърсяване. Както е известно, то и до днес е най-замърсеното море в света.

За 3 години са обявени 3 нови народни парка: Врачански Балкан (1989), Централен Балкан (1991) и Рила (1992). Така в 1993 г. мрежата от народни паркове в страната обхваща 11 парка (Витоша, Пирин, Русенски Лом, Сините камъни, Шуменско плато, Етъра, Златни пясъци, Дъбовете, Врачански Балкан, Централен Балкан и Рила. Общата им площ достига 294 297,7 ha (9). В 2006 г. с категория „природен парк” са категоризирани: Русенски Лом, Сините камъни, Странджа, Шуменско плато, Българка, Витоша, Врачански Балкан, Златни пясъци, Персина и Рилски манастир. Защитената територия на страната достига 5 % (21).

Паркът Рила е един от най-големите национални паркове в Източна Европа. Интензифицират се изследванията по инвентаризацията на биологичното разнообразие в защитените природни територии (22; 23; 24). През 1994 г. се създава Националната служба за защита на природата към МОС. От тогава стартират и многобройни национални научно-изследователски проекти за опазване на биологичното разнообразие като Българо-швейцарска програма, Глобален екологичен фонд, PHARE и др.

През този период се създават редица специализирани дружества: Българското зоологично дружество (1990), Българското лепидоптерологично дружество (1992), Българското орнитологично дружество (1996), Българското екологично дружество (1996),

Групата за изследване и защита на прилепите (1998), Българското микологично дружество (1998), Българското херпетологично дружество (2003), Българското ихтиологично дружество (2003), Българското малакологично дружество (2005) и др. На всички тях основната дейност е насочена към изучаването и опазването на биологичното разнообразие.

През 1996 г. е приет Закона за опазване на земеделските земи, а в 1997 – Закона за горите. На 11.11.1998 г. е обнародван Закона за защитените територии – важна крачка в законовата териториална защита на нашата природа. По този закон към началото на 2006 г. в страната има 3 национални парка (Пирин, Рила и Централен Балкан), 11 природни парка (Русенски Лом, Врачански Балкан, Странджа, Персина, Шуменско плато, Централен Балкан, Българка, Златни пясъци, Витоша, Сините камъни и Рилски манастир), 55 резервата и 35 направлявани резервата. На 12.09.2000 г. е приет и Закона за лова и опазване на дивеча, в който броят на ловните обекти сред бозайниците е сведен до 22 вида, а на птиците – до 30 вида. От 07.04.1995 г. в страната е въведен природосъобразен режим на риболова във водите на Черно море и вътрешните водоеми, както и ползването на природните ни запаси от речен и езерен рак, голяма водна жаба и рапан. За тях, както и за 19 вида морски и сладководни риби са въведени минималните ограничителни размери на улавяните екземпляри.

В 1998 г. в страната са защитени 410 „геологични места“ (107 пещери, 73 водопада, 65 скални масива, 44 скални пирамиди, 20 езера, блата и лимани, 18 скални мостове, 17 дюни, 12 карстови долини и каньони (ждрела), 12 фосилни находища, 9 карстови извора, 6 земни пирамиди, 4 скални кули, 4 скални гъби, 4 скални колони, 3 морени, вулкани и минерални находища) (25). В 1999 г. е приет Закона за подземните богатства. От 01.03.2005 г. в България влиза в сила и Европейската конвенция за ландшафта. Към 2006 г. за природни забележителности са обявени 109 български пещери. Общо 990 от нашите пещери попадат в защитени

природни територии – 817 са в природни паркове и 173 – в природни резервати (26). Броят на световно значимите влажни зони, опазвани по Рамсарската конвенция е 10. През 1999 г. България ратифицира Конвенцията за мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция), а в 2000 г. – и Споразумението за опазване на афро-евроазиатските водолюбиви мигриращи птици (AEWA). По предложение на учени от БАН 18 от нашите природни резервати са обявени за биосферни, с което България се нарежда сред първите в света.

През 2001 г. е приет Закона за лечебните растения. Споменатите дотук закони от различни страни обхващат опазването на природните (геологични и биологични) ресурси на страната. Приетият от Народното събрание на 10.07.2002 г. Закон за биологичното разнообразие не е насочен към опазването на ресурсите. През първите години на настоящото столетие са предложени още 2 нови природни парка – Източни Родопи (2001) и Западни Родопи (2003). Много държавни институции в страната положиха усилия за да приведат националното ни пророзодозащитно законодателство в съответствие с това на държавите-членки на Европейския Съюз.

Постоянно е нараствал и броят на защитените природни територии и обекти в страната. През 1940 г. те са 50, през 1960 - 200, през 1968 г. – 1438 (27), през 1977 г. - 2490, през 1983 г. – 3925, през 2000 г. – 5108. През последните 20 години общата защитена площ в страната нараства от 1,41% до 3,35 %. Всичко това обаче, е недостатъчно. Венец на интергрираната териториална природозащитна дейност в България представлява разработването на мрежа от защитени територии, опазващи редки и специфични местообитания от значение за природата на европейския континент – т. н. проект за европейската екологична мрежа „Natura 2000“. Като страна от Европейския Съюз, от 2007 г. В България местата, попадащи в тази мрежа, се определят в съответствие с две основни Директиви на Европейския Съюз – Директива 92/43 ЕЕС за запазване на природните местообитания

и на дивата флора и фауна и Директива 79/409 ЕЕС за съхранение на дивите птици. Понастоящем от Министерския Съвет са приети 114 защитени зони за опазване на

дивите птици, покриващи 20,3 % от територията на България и 228 защитени зони за опазване на местообитанията, покриващи 29,5, или общо 342 зони и 33,89 %.

ЛИТЕРАТУРА

1. Тодорова Х., Ив. Вайсов, (1993). Новокаменната епоха в България. С., Наука и изкуство, 1-288.
2. Боев Н. (1982). Из историята на лова и природозащитата. – Лов и риболов, 4, 30-33.
3. Георгиева Ив. (1993). Българска народна митология., С. Наука и изкуство, 1-260+90.
4. Арабаджиев Ив. (1962). В: Хищните птици в България. С., Наука и изкуство, 154-170.
5. Боев З. (1997). Природа, БАН, 3-4, 74-81
6. Ризов К. (1994). Развитие на природозащитното дело в България. – Унив. Изд. „Св. Климент Охридски”, С., 1-112.
7. Ризов К. (1987). Развитие на природозащитното дело в България. – Изд. на Отеч. Фронт, С., 1-72.
8. Гочев Г., Ханджиев Н. (1983). Природата и ние. Земиздат, С., 1-260.
9. Георгиев Г. (1993). С., Просвета, 1-200.
10. Илчев Д. (1919). Естествознание и география, 4, 171-181.
11. Стоилов Д., (1984). С. Наука и изкуство, 1-260.
12. Ризов К., Димитров Ал. (1978). Младешта в защита на природата. С. Земиздат, 1-256.
13. Тошков М., Боев Н., Виходцевски Н. (1964). Защита на родната природа. Учебник за техникумите и проф.-техн. уща по селско стоп., минно дело, земно строителство и др., С. Земиздат, 1-138.
14. Тошков М., Милославов С., Маринов Л. (1984). Защитени природни обекти, С. Земиздат, 1-196.
15. Христов Н. (1984). В: Дела на обществените комитети по защита на природата. (Н. Христов, Й. Попов съст.). Изд. на Отеч. Фронт, С., 7-14.
16. Попов Вл. (1980) В: Защитени природни обекти в НР България., (съст.). С., Държ. Изд. „Народна просвета”, 1-152.
17. Велчев В. (1984). В: Червена книга на НР България. Т. 1. Растения, (отг. ред.) С., Изд. На БАН, 1-448.
18. Ботев Б., Пешев Ц. (1985). В: Червена книга на НР България. Т. 2. Животни, (отг. ред.), С., Изд. На БАН, 1-184.
19. Киров Т., Тошков М., Топузов В., Апостолов Хр., Дойков Г., Димитров Ал., Маринов Н. (1977). Наръчник на природозащитника, С., Земиздат, 1-200.
20. Нешев Г., Карагяурова К., Игнатова Л. (1988). Да дарява земята-кърмилница обилни плодове. – в. Работн. дело, бр. 209/27.07.1988, 1, 2.
21. МЗГ. (2006). Природните паркове в България. Министерство на земеделието и горите. Национално управление на горите, С., ГеоСофт ЕООД. Дипляна, 1-12.
22. Michev T. M., Georgiev B. B., Petrova A. V., Stoyneva M. P. (1998). In: Biodiversity of the Srebarna Biosphere Reserve. Checklist and bibliography. (eds.) Sofia, Co-published by Context & Pensoft, ivx + 130.
23. Берон П. (2001). В: Биоразнообразие на Кресненския пролом. Национален природонаучен музей – Институт по зоология, (ред.) БАН, С., 1-349.
24. Beron P., Popov A. (2004). Biodiversity of Eastern Rhodopes (Bulgaria and Greece). National Museum of Natural History, (Eds.) BAS, Sofia. Pensoft Publishers, 1-951.

25. Nakov R., Iliev Z., Kozhouharova E., Petrov P., Petrussenko S., Tchoumachenco P., Todorov T., Tronkov D., Tzankov Tz., Zagorchev I. (1998). *Geologica Balcanica*, 28 (3-4), 113-116.

26. Жалов Ал. (2006). *География*, 21, 12-19.

27. Тошков М., Виходцевски Н. (1971). *Защитени природни обекти*, С., Земиздат, 1-184.

Златозар Боев

Национален природонаучен музей - БАН
бул. "Цар Освободител" № 1
София 1000, България
Тел.: (+3592) 9879326
e-mail: boev@nmnh.bas.bg
boevzlatozar@yahoo.com

Zlatozar Boev

National Museum of Natural History - BAS
Blvd. Tsar Osvoboditel
Sofia 1000, Bulgaria
Tel.: (+3592) 9879326
e-mail: boev@nmnh.bas.bg
boevzlatozar@yahoo.com